

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

મોહમ્મદ હામિદ અને અન્ય વગેરે વગેરે

વિરુદ્ધ

બડી મસ્જિદ ટ્રસ્ટ અને અન્ય વગેરે વગેરે

(સિવિલ અપીલ નં. ૫૮૬૦-૫૮૬૧/૨૦૧૧)

જુલાઈ ૨૦, ૨૦૧૧

[ડૉ. મુકુંદકમ શર્મા અને અનિલ આર. દવે, ન્યાયમૂર્તિઓ]

મોહમ્મદન લો:

કબરનું સ્થળાંતર – કોર્ટે ઠેરવેલ કે: ગેરકાયદેસર જગ્યાએથી કાયદા દ્વારા આવી દફનવિધિ માટે અધિકૃત જગ્યા પર મુસ્લિમ કબરનું સ્થળાંતર કરી શકાય છે – તદ્દુપરાંત, મિલકતના માલિક અને પટ્ટાધારકની પરવાનગી અથવા સંમતિ વિના અનધિકૃત જગ્યાએ શબને દફનાવવું એ અન્ય કોઈની મિલકત હડપ કરવા સમાન છે – આવી કબરોનું સ્થળાંતર કરવું તે ઈસ્લામ વિરુદ્ધ નહીં હોય અને તે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદો ૨૫ અને ૨૬ નું ઉલ્લંઘન કરનારું પણ નહીં હોય – હાલના કેસમાં, રેકર્ડ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે લોકોના એક જૂથે કાયદો પોતાના હાથમાં લીધો, જ્યાં દફનવિધિ કરવાનો પ્રસ્તાવ હતો ત્યાંથી શબને બળજબરીથી લઈ ગયા, શાળાના પરિસરમાં બળજબરીથી પ્રવેશ કર્યો અને પરવાનગી વિના અને કોઈ પણ સત્તા વિના સદર શાળાના પરિસરમાં શબને દફનાવી દીધું. તેથી, સમગ્ર કાર્યવાહી ગેરકાયદેસર, હુકમત વિનાની અને કાયદાના ઉલ્લંઘનમાં હતી જેણે વિસ્તારમાં અશાંતિ ઊભી કરી અને સરકાર માટે

કાયદા અને વ્યવસ્થાની મોટી સમસ્યા પણ ઊભી કરી – એવો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે સંતના શબને તેના હાલના દફનના સ્થળેથી બહાર કાઢવામાં આવે અને અન્ય યોગ્ય સ્થળે ખસેડવામાં આવે અને કાયદા અનુસાર તમામ ગૌરવ અને આદર સાથે દફનાવવામાં આવે અને તેમને શાંતિપૂર્વક પોઢાડવામાં આવે જેથી તેમના ભક્તો જ્યારે પણ ઈચ્છે ત્યારે કાયદા અનુસાર તેમની અરજ અને આદર અર્પણ કરી શકે – ભારતના સંવિધાન, ૧૯૫૦ – અનુચ્છેદ ૨૬ ને અનુચ્છેદો ૨૫ અને ૨૬ સાથે વાંચતા.

ભારતના સંવિધાન, ૧૯૫૦:

અનુચ્છેદ ૨૬ ને અનુચ્છેદો ૨૫ અને ૨૬ સાથે વાંચતા – શાળાના પરિસરમાં એક સંતની અનધિકૃત દફનવિધિને કારણે થયેલી ફરિયાદોના નિવારણ માટેની રિટ અરજી – કોર્ટે ઠેરવેલ કે: કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીથી કાયદો અને વ્યવસ્થા તથા જાહેર વ્યવસ્થાની અશાંતિ ઊભી થઈ અને તે પરિસ્થિતિમાં શાંતિ અને કોમી સૌહાર્દ પુનઃસ્થાપિત કરવા અને વાળસેલી પરિસ્થિતિને નિયંત્રિત કરવા માટે, રિટ અરજી દાખલ કરવાનો લેવાયેલો આશરો અયોગ્ય કહી શકાય નહીં – સંતની દફનવિધિની અનધિકૃત કાર્યવાહીમાં વૈધાનિક ઉદ્ધંધન હોવાથી, ફરિયાદોના તાત્કાલિક નિવારણ માટે ઉપલબ્ધ એકમાત્ર ઉપાયાત્મક પગલું અનુચ્છેદ ૨૨૬ હતું, જે લઈ શકાતું હતું – મોહમ્મદન લો – ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ – કલમ ૧૩૩ – સિટી ઓફ નાગપુર કોર્પોરેશન એક્ટ – કલમ ૨૬૮.

એક બાબાના અવસાનના પરિણામે, જ્યારે તેમના શબને દફનભૂમિ પર લઈ જવામાં આવ્યું જ્યાં દફનવિધિ માટે જરૂરી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી, ત્યારે કેટલાક લોકો શબને દફનભૂમિથી સામાવાળા નં. ૭-સમિતિ દ્વારા ચલાવવામાં આવતી શાળાના પરિસરમાં લઈ ગયા, અને શાળાના પરિસરમાં બળજબરીથી પ્રવેશ કરીને શબને ત્યાં દફનાવી દીધું. આનાથી કાયદો અને વ્યવસ્થા તથા જાહેર વ્યવસ્થાની અશાંતિ ઊભી થઈ અને વિસ્તારમાં કરજ્યુ લાદવો પડ્યો. હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેણે એવા નિર્દેશો જારી કર્યા હતા કે બાબાના સંતત્વ પ્રત્યે પૂર્ણ આદર સાથે તેમના

શબને બહાર કાઢવા માટે અને કાયદા અનુસાર તેની યોગ્ય માનભેર દફનવિધિની વ્યવસ્થા કરવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવામાં આવે; અને વિસ્તારમાં સામાન્ય સ્થિતિ પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે તાત્કાલિક તમામ યોગ્ય પગલાં લેવામાં આવે.

હાલની અપીલોમાં અપીલકર્તાઓ તરફે એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે મોહમ્મદન લો હેઠળ જારી કરાયેલા ફતવા મુજબ, એકવાર દફનાવવામાં આવ્યા પછી શબને બહાર કાઢી શકાય નહીં; અને હાઈકોર્ટે રિટ અરજીઓ ગ્રાહ્ય રાખવામાં ગેરકાયદેસર અને હકુમત વિના કામ કર્યું છે અને તેણે પક્ષકારોને તેમના વિવાદોના નિર્ણય માટે સિવિલ કોર્ટમાં મોકલવા જોઈતા હતા.

અપીલો ફગાવી દેતાં, કોર્ટે

ઠેરવેલ કે: ૧.૧ વક્ફ અથવા ટ્રસ્ટને લગતો હનાફી લો, ના પાના નં. ૪૦૬ પર ફતવાવી આલમગીરીમાં પાના નં. ૫૫૬ પર સમાવિષ્ટ એક ફતવો દર્શાવે છે જેમાં "એક દફનભૂમિ" શીર્ષક હેઠળ એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે "જ્યારે જમીન હડપ કરવામાં આવી હોય અથવા અન્ય કોઈ પ્રી-એમ્પશનના અધિકાર હેઠળ તેના માટે હકદાર હોય તેવું જણાય ત્યારે જમીનમાં દફનાવવામાં આવેલા શબને કાયદેસર રીતે બહાર કાઢી શકાય છે". હજુ એક અન્ય ફતવો છે, એટલે કે હદીસમાં ફતવા રઝવિયા જુલ્ડ ૪ સફા ૧૧૯, જેને દેવબંદ મદરેસા દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવી છે અને જે 'ફતવા દારુલઉલૂમ દેવબંદ (મેઝ ૪૦૩)'

તરીકે ઓળખાય છે, જે જણાવે છે કે, જો આવી દફનવિધિ જમીનના માલિકની સંમતિ વિનાની હોય, તો તે તેને હટાવવા અને જમીનનો યોગ્ય હેતુ માટે ઉપયોગ કરવા હકદાર છે. તદુપરાંત, હાલના કેસમાં, દફનવિધિ અને તે જગ્યાનો દફનભૂમિ તરીકે ઉપયોગ કરવો તે નઝુલ ખસરાની ચોક્કસ શરતની વિરુદ્ધ પણ છે જેના દ્વારા સરકારે સામાવાળા નં. ૭ ની તરફેણમાં જમીન પટે આપી હતી.

[પેરા ૧૬-૧૭]

વકફ અથવા ટ્રસ્ટને લગતો હનાફી લો, પાના નં. ૪૦૬; અને હદીસ, ફતવા રઝવિયા જુલ્ડ ૪ સફા ૧૧૯ – સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૧.૨ અબ્દુલ જલીલ અને અન્ય* ના કેસમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે જાહેર વ્યવસ્થા જાળવવા માટે સમાજના વ્યાપક હિતમાં અન્યની જમીન પર અનધિકૃત અને ગેરકાયદેસર રીતે બનેલી મુસ્લિમ કબરોનું સ્થળાંતર કરી શકાય છે. એવું પણ ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે કબરોનું સ્થળાંતર કરવાની આવી કાર્યવાહી ઈસ્લામ વિરુદ્ધ નહીં હોય અને તે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદો ૨૫ અને ૨૬ નું ઉલ્લંઘન કરનારી પણ નહીં હોય. [પેરા ૧૯]

*અબ્દુલ જલીલ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. અને અન્ય (૧૯૮૪) ૨ એસ.સી.સી. ૧૩૮; અને ગુલામ અબ્બાસ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ

ઓફ યુ.પી. અને અન્ય ૧૯૮૪ (૧) એસ.સી.આર. ૬૪ = (૧૯૮૪) ૧
એસ.સી.સી. ૮૧ – આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૧.૩ હાલના કેસમાં, જે પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ હતી અને જેના હેઠળ શાળાના પરિસરમાં દફનવિધિ કરવામાં આવી હતી, તેનાથી જાહેર વ્યવસ્થાની અશાંતિ ઊભી થઈ હતી અને જાહેર વ્યવસ્થા જાળવવા માટે, ગેરકાયદેસર જગ્યાએથી કાયદા દ્વારા આવી દફનવિધિ માટે અધિકૃત જગ્યા પર મુસ્લિમ કબરનું સ્થળાંતર કરી શકાય છે. તદુપરાંત, મિલકતના માલિક અને પટ્ટાધારકની પરવાનગી અથવા સંમતિ વિના અનધિકૃત જગ્યાએ શબને દફનાવવું એ અન્ય કોઈની મિલકત હડપ કરવા સમાન છે. સમગ્ર કાર્યવાહી ગેરકાયદેસર, હુકુમત વિનાની અને કાયદાના ઉલ્લંઘનમાં હતી જેણે વિસ્તારમાં અશાંતિ ઊભી કરી અને સરકાર માટે કાયદા અને વ્યવસ્થાની મોટી સમસ્યા પાડી ઊભી કરી. [પેરા ૧૪ અને ૨૦]

૨.૧ સંતની દફનવિધિની અનધિકૃત કાર્યવાહીમાં વૈધાનિક ઉલ્લંઘન હોવાથી, અમારા સુવિચારિત અભિપ્રાય મુજબ, ભારતના સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૨૨૬ જ એકમાત્ર ઉપલાબ્ધ ઉપાયાત્મક પગલું હતું, જે ફરિયાદોના તાત્કાલિક નિવારણ માટે લઈ શકાતું હતું. હાલના કેસમાં સિટી ઓફ નાગપુર કોર્પોરેશન એક્ટની કલમ ૨૬૯ નું વૈધાનિક ઉલ્લંઘન હતું અને હાઈકોર્ટે ઠેરવ્યા મુજબ, ધ

કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૩૩ નું પણ ઉલ્લંઘન હતું. કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીથી કાયદો અને વ્યવસ્થા તથા જાહેર વ્યવસ્થાની અશાંતિ ઊભી થઈ અને તે પરિસ્થિતિમાં શાંતિ અને કોમી સૌહાર્દ પુનઃસ્થાપિત કરવા અને વણસેલી પરિસ્થિતિને નિયંત્રિત કરવા માટે, રિટ અરજી દાખલ કરવાનો લેવાયેલો આશરો અયોગ્ય કહી શકાય નહીં. [પેરા ૨૧]

૨.૨ હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમોમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનું કોઈ કારણ નથી. એવો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે સંતના શબને તેના હાલના દફનના સ્થળેથી બહાર કાઢવામાં આવે અને અન્ય યોગ્ય સ્થળે ખસેડવામાં આવે અને કાયદા અનુસાર તમામ ગૌરવ અને આદર સાથે દફનાવવામાં આવે અને તેમને શાંતિપૂર્વક પોઢાડવામાં આવે જેથી તેમના ભક્તો જ્યારે પણ ઈચ્છે ત્યારે કાયદા અનુસાર તેમની અરજ અને આદર અર્પણ કરી શકે. [પેરા ૨૨]

કેસ લૉ રેકૉર્ડ્સ:

૧૯૮૪ (૧) એસ.સી.આર. ૬૪ આધાર રાખવામાં આવ્યો પેરા ૧૮

(૧૯૮૪) ૨ એસ.સી.સી. ૧૩૮ આધાર રાખવામાં આવ્યો પેરા ૧૮

સિવિલ એપેલેટ જ્યુરિસડિક્શન: સિવિલ અપીલ નં.૫૮૬૦-
૫૮૬૧/૨૦૧૧.

બોમ્બે હાઈકોર્ટ, નાગપુર બેન્ચ, નાગપુરના રિટ અરજી નં. ૩૧૨૩ અને ૩૧૭૭/૨૦૧૧ માં તારીખ ૧૨.૦૭.૨૦૧૧ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી સિવિલ અપીલ નં. ૫૮૬૦-૫૮૬૧/૨૦૧૧.

અપીલકર્તાઓ તરફે યુ.યુ. લલિત, મનીષ પિતળે, શુબૈલ ફારુક, વાસી હૈદર, ચંદર શેખર આશરી.

સામાવાળાઓ તરફે શ્યામ દિવાન, ઋષિકેશ મરાઠે, રવીન્દ્ર કેશવરાવ, આનંદ પરચુરે, ગોપાલ બળવંત સાહે, હુઝેફા અહમદી, એજાઝ મકબૂલ, મૃગાંક પ્રભાકર, ગરિમા કપૂર, શકીલ અહેમદ સૈયદ, એસ.એ. સઉદ, શુઆઈબુદ્દીન, પરવેઝ ડાબાસ, સંજય વી. ખાર્ડે, સચિન જે. પાટીલ, આશા ગોપાલન નાયર.

કોર્ટનો નીચે મુજબનો હુકમ આપવામાં આવ્યો

હુકમ

૧. એસએલપી દાખલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૨. લીવ મંજૂર કરવામાં આવી.

૩. આ અપીલો બોમ્બે હાઈકોર્ટ, નાગપુર બેન્ચ દ્વારા નાગપુર મુકામે રિટ અરજી નં. ૩૧૨૩/૨૦૧૧ અને રિટ અરજી નં. ૩૧૭૭/૨૦૧૧ ને મંજૂર કરતા પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૨.૭.૨૦૧૧ ના ચુકાદા અને હુકમ સામે દાખલ કરવામાં આવેલ છે.

૪. સદર ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા, રિટ અરજીઓ મંજૂર કરતી વખતે, હાઈકોર્ટે પેરેગ્રાફ ૪૯ અને ૫૦ માં સમાવિષ્ટ કેટલાક નિર્દેશો જારી કર્યા હતા. હાઈકોર્ટ દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશોમાંનો એક એ હતો કે ત્યાંના સામાવાળા નં. ૩ અને ૫ દ્વારા સ્વર્ગસ્થ બાબાના સંતત્વ પ્રત્યે પૂર્ણ આદર સાથે તેમના શબને બહાર કાઢવા માટે અને ત્રણ દિવસના સમયગાળામાં કાયદા અનુસાર તેની યોગ્ય માનભેર દફનવિધિની વ્યવસ્થા કરવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવામાં આવશે.

૫. અન્ય નિર્દેશોમાંનો એક ત્યાંના સામાવાળા નં. ૧, ૨, ૪ અને ૫ ને એવો હતો કે તેઓ વિસ્તારમાં સામાન્ય સ્થિતિ પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે તેમની સત્તાની અંદરના તમામ યોગ્ય પગલાં તાત્કાલિક લે જેથી ખોટું કરનારાઓ અને તોફાની તત્વોને કાયદો અને વ્યવસ્થાની પરિસ્થિતિને અસર કરતા અટકાવી શકાય/ચાલુ રાખતા રોકી શકાય, જેથી શાળાઓ ફરીથી ખોલી શકાય અને જીવનની સામાન્ય ગતિ પુનઃસ્થાપિત થાય.

૬. ઉપરોક્ત નિર્દેશો એ હકીકતોના પ્રકાશમાં જારી કરવામાં આવ્યા છે કે 'મોહમ્મદ મુસ્તફા મોહમ્મદ અંસારી', જેઓ લોકપ્રિય રીતે "બાબા" તરીકે ઓળખાતા હતા, તેમનું અવસાન ૨૮.૬.૨૦૧૧ ના રોજ આશરે ૦૦.૩૦ વાગ્યે થયું હતું અને દફનવિધિ ૨૯.૬.૨૦૧૧ ના રોજ સવારે આશરે ૫.૩૦ વાગ્યે કરવામાં આવી હતી. સદર બાબા, જેઓ સ્થાનિક લોકો દ્વારા આદરણીય હતા, તેઓ સામાવાળા નં. ૭, સેન્ટ્રલ તંઝીમ કમિટી દ્વારા સંચાલિત શાળા વિસ્તારની બહાર નિયમિતપણે બેસતા હતા. શાળા સત્તાધિકારી પાસે ઉપરોક્ત પરિસરમાં હોસ્ટેલ, વર્ગખંડો, રમતનું મેદાન વગેરે હતા, જે તેને રાજ્ય સરકાર દ્વારા લીઝ ડીડ હેઠળ પટ્ટે આપવામાં આવ્યા હતા જેનો સંદર્ભ હવે પછી આપવામાં આવશે. સદર હોસ્ટેલના ગ્રાઉન્ડ ફ્લોર પર, મુખ્ય રોડ તરફની કેટલીક દુકાનો છે અને દુકાન નં. ૧૧ ની સામે અને રોડની બહાર, બાબા નિયમિતપણે બેસતા હતા.

૭. તેમના અવસાન પર, તેમના શબને તાજબાગ લઈ જવામાં આવ્યું હતું. ત્યાં કેટલીક ધાર્મિક વિધિઓ કર્યા પછી, વ્યક્તિઓના એક જૂથે ૨૯.૬.૨૦૧૧ ના રોજ શબને મોમિનપુરા દફનભૂમિ પર લઈ જવાનું નક્કી કર્યું, જ્યાં તેમની દફનવિધિ માટે જરૂરી વ્યવસ્થા પણ કરવામાં આવી હતી. જો કે, અચાનક, કેટલાક લોકોએ અન્યથા નિર્ણય લીધો અને બાબાના શબને લઈ ગયા અને સામાવાળા નં. ૭ ના પરિસરમાં બળજબરીથી પ્રવેશ કર્યો, શાળાના રમતના મેદાનમાં જમીનનો ભાગ ખોદ્યો અને ત્યાં શબને દફનાવી દીધું. ઉપરોક્ત

કાર્યવાહી સદર વ્યક્તિઓના જૂથ દ્વારા શાળાનું તાળું તોડીને વિસ્તાર પર બળજબરીથી કબજો કરીને કરવામાં આવી હતી અને પટ્ટાધારક, એટલે કે સામાવાળા નં. ૭ ના વિરોધ છતાં કરવામાં આવી હતી, જેમણે સદર લોકોના જૂથ દ્વારા કરવામાં આવેલી ગેરકાયદેસર કાર્યવાહી વિશે પોલીસને જાણ કરી હતી. સદર કૃત્યના પરિણામે, અને લોકોના જૂથ દ્વારા લેવામાં આવેલી બળજબરીપૂર્વકની કાર્યવાહીના કારણે, વિસ્તારમાં કાયદો અને વ્યવસ્થાની અશાંતિ ઊભી થઈ હતી અને પરિણામે મોમિનપુરા ખાતે બે સંપ્રદાયો વચ્ચે કોમી સૌહાર્દની અશાંતિ પણ ઊભી થઈ હતી.

૮. પોલીસ દ્વારા કોઈ કાર્યવાહી ન થઈ શકવાના કારણે, કેટલાક રિટ અરજદારોએ હાઈકોર્ટમાં ત્રણ રિટ અરજીઓ દાખલ કરી. પ્રથમ રિટ અરજી દાખલ કરવામાં આવી જે ક્રિમિનલ રિટ પિટિશન નં. ૩૭૫/૨૦૧૧ તરીકે નોંધાઈ હતી. સદર રિટ અરજીનો નિકાલ ૧.૭.૨૦૧૧ ના રોજ કેટલાક નિર્દેશો સાથે કરવામાં આવ્યો હતો.

૯. જો કે, પરિસ્થિતિમાં સુધારો ન થતાં, અન્ય બે રિટ અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવી, જે ડબલ્યુ.પી. નં. ૩૧૨૩/૨૦૧૧ અને ડબલ્યુ.પી. નં. ૩૧૭૭/૨૦૧૧ તરીકે નોંધાઈ હતી. તમામ પક્ષકારો હાજર થયા અને ત્યારબાદ તમામ પક્ષકારોની ઉપસ્થિતિમાં રિટ અરજીઓ પર સુનાવણી કરવામાં આવી

અને અગાઉ ઉદ્દેખિત તેમાં કરાયેલા અવલોકનોના સંદર્ભમાં તેમને મંજૂર કરવામાં આવી અને તેમનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો.

૧૦. નોંધાયેલા ઉપરોક્ત તારણોથી નારાજ થઈને, અપીલકર્તાઓ હાલની અપીલો દાખલ કરીને આ કોર્ટ સમક્ષ ઉપસ્થિત થયા છે, જેમાં અમે હરીફ પક્ષકારો તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન કાઉન્સેલને સાંભળ્યા છે.

૧૧. પક્ષકારો તરફે ઉપસ્થિત કાઉન્સેલે રેકર્ડ પરના વિવિધ દસ્તાવેજો તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું છે અને આ કોર્ટના બે ચુકાદાઓ તરફ પણ અમારું ધ્યાન દોર્યું છે જેનો સંદર્ભ હવે પછી લેવામાં આવશે. અપીલકર્તાઓ તરફે ઉપસ્થિત વરિષ્ઠ કાઉન્સેલ શ્રી લલિત દ્વારા ઊભી કરાયેલી રજૂઆતોમાંની એક એ છે કે હાઈકોર્ટે જે રીતે રિટ અરજી ગ્રાહ્ય રાખી તે રીતે રિટ અરજી ગ્રાહ્ય રાખવામાં ગેરકાયદેસર અને હુકુમત વિના કામ કર્યું છે અને હાઈકોર્ટે પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદો નક્કી કરવા માટે પક્ષકારોને સિવિલ કોર્ટમાં મોકલવા જોઈતા હતા. તેમના દ્વારા ઊભી કરાયેલી આગામી રજૂઆત એ છે કે મોહમ્મદન લો હેઠળ જારી કરાયેલા ફતવા મુજબ, એકવાર દફનાવવામાં આવ્યા પછી શબને બહાર કાઢી શકાતું નથી અને તેના સમર્થનમાં, તેમણે ફતવાઓમાંથી કેટલાક ફકરાઓનો સંદર્ભ આપ્યો છે, જે હાલની અપીલોમાં જોડેલા છે.

૧૨. અપીલકર્તાઓના કાઉન્સેલની ઉપરોક્ત રજૂઆતોને સામાવાળાઓના કાઉન્સેલ દ્વારા નકારવામાં આવી છે, જેમણે સમાન પરંતુ અન્ય ફતવાઓ પર અને આ કોર્ટના બે નિર્ણયો પર પણ આધાર રાખ્યો છે.

૧૩. સદર રજૂઆતો પર વિચાર કર્યા પછી, અમે અમારા કારણો આપીને આ અપીલોનો નિકાલ કરવાનો પ્રસ્તાવ કરીએ છીએ.

૧૪. અમારી સમક્ષ મૂકવામાં આવેલા રેકર્ડ સ્પષ્ટપણે એ જ હકીકત દર્શાવે છે કે લોકોના એક જૂથે કાયદો પોતાના હાથમાં લીધો, જ્યાં દફનવિધિ કરવાનો પ્રસ્તાવ હતો અને યોગ્ય આદર અને ગૌરવ સાથે યોગ્ય દફનવિધિ કરવા માટે યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી ત્યાંથી શબને બળજબરીથી દૂર લઈ ગયા અને તેને શાળાના પરિસરમાં લઈ ગયા પછી, જે હાલના સામાવાળા નં. ૭ ની તરફેણમાં પટ્ટે આપવામાં આવેલ છે, પ્રવેશ બિંદુ પર શાળાના દરવાજાનું તાળું બળજબરીથી તોડ્યું અને ત્યારબાદ સંબંધિત વિસ્તાર પર બળજબરીથી કબજો કર્યો અને પરવાનગી વિના અને કોઈ પણ સત્તા વિના સદર શાળાના પરિસરમાં શબને દફનાવી દીધું. ઉપરોક્ત ગેરકાયદેસર કાર્યવાહી માટે હવે જે વાજબીપણું આપવા માંગવામાં આવે છે તે એ છે કે બાબા તે જગ્યાએ બેસતા હતા જ્યાં તેમને દફનાવવામાં આવ્યા છે. તે સ્થિતિ પણ રેકર્ડ પરથી સાબિત થતી નથી કારણ કે બાબા તે જગ્યાએ નહોતા બેસતા જ્યાં તેમને દફનાવવામાં આવ્યા છે પરંતુ તેઓ

તે જગ્યાથી દૂર, શાળાના પરિસરની બહાર અને રોડની બાજુમાં અને દુકાન નં. ૧૧ ની સામે બેસતા હતા. સદર લોકોના જૂથ દ્વારા સંબંધિત સત્તાધિકારી, એટલે કે સરકાર, માલિક અને સામાવાળા નં. ૭, પટ્ટાધારક પાસેથી કોઈ પરવાનગી લેવામાં આવી ન હતી. સદર જમીન સરકાર દ્વારા સામાવાળા નં. ૭ ને સરાઈ સ્થાપવાના હેતુ માટે આપવામાં આવી હતી. વિવાદિત જમીનના નજુલ ખસરાના કોલમ નં. ૧૨ માં એવું નોંધાયેલું છે કે જમીનનો ઉપયોગ ધર્મશાળા અને બગીચા સિવાય અન્ય કોઈ હેતુ માટે થઈ શકશે નહીં. પટ્ટાધારક, એટલે કે સામાવાળા નં. ૭ પણ ઉપરોક્ત પરિસરમાં કોઈ પણ દફનવિધિ માટે કોઈ પરવાનગી આપી શક્યા ન હોત, જે સરકાર દ્વારા સામાવાળા નં. ૭ ની તરફેણમાં પટ્ટે આપવામાં આવી હતી. આ હકીકત હોવા છતાં, વ્યક્તિઓના જૂથે સદર જગ્યા પર બળજબરીથી કબજો કર્યો અને કોઈ પણ સત્તા વિના અનધિકૃત જગ્યાએ બાબાના શબને દફનાવી દીધું. તેથી, સમગ્ર કાર્યવાહી ગેરકાયદેસર, હુકુમત વિનાની અને કાયદાના ઉદ્વંધનમાં હતી જેણે વિસ્તારમાં અશાંતિ ઊભી કરી અને સરકાર માટે કાયદા અને વ્યવસ્થાની મોટી સમસ્યા પણ ઊભી કરી.

૧૫. અમને જાણ કરવામાં આવી છે કે કાયદો અને વ્યવસ્થા તથા શાંતિપૂર્ણ વાતાવરણ જાળવવા માટે વિસ્તારમાં કરજ્યુ લાદવો પડ્યો હતો. તે જ પરિસ્થિતિ, એટલે કે કરજ્યુ, આજે પણ ચોક્કસ સમયગાળા માટે લાદવામાં આવી રહ્યો છે.

૧૬. અપીલકર્તાઓ તરફે ઉપસ્થિત કાઉન્સેલે એવી પણ રજૂઆત કરી હતી કે મુસ્લિમ લો હેઠળ એકવાર કોઈ ચોક્કસ જગ્યાએ દફનાવવામાં આવ્યા પછી શબને બહાર કાઢી શકાય નહીં. ઉપરોક્ત રજૂઆતની પ્રશંસા કરવા માટે, અમે રેકર્ડ તપાસ્યા છે. હાઈકોર્ટે કેટલાક ધાર્મિક સત્તાધિકારીઓનો પણ સંદર્ભ આપ્યો છે, જે અહીંના પક્ષકારો દ્વારા તેની સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યા હતા. વકફ અથવા ટ્રસ્ટને લગતો હનાફી લો નું પાનું ૪૦૬ પણ હાઈકોર્ટ સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યું હતું અને સામાવાળાઓ તરફે ઉપસ્થિત કાઉન્સેલ દ્વારા અમારી સમક્ષ પણ મૂકવામાં આવ્યું છે. સદર લો નું પાનું ૪૦૬ ફતાવી આલમગીરીમાં પાના નં. ૫૫૬ પર સમાવિષ્ટ એક ફતવો નીચે મુજબની રીતે "એક દફનભૂમિ" શીર્ષક હેઠળ દર્શાવે છે:

"જ્યારે કોઈ શબને જમીનમાં દફનાવવામાં આવ્યું હોય, પછી ભલે તે લાંબા કે ટૂંકા સમય માટે હોય, તેને કોઈ બહાના વિના બહાર કાઢી શકાતું નથી. પરંતુ જ્યારે એવું જણાય કે જમીન હડપ કરવામાં આવી હતી, અથવા અન્ય કોઈ પ્રી-એમ્પશનના અધિકાર હેઠળ તેના માટે હકદાર છે ત્યારે તેને કાયદેસર રીતે બહાર કાઢી શકાય છે".

૧૭. ચુકાદાના પેરેગ્રાફ ૨૯ માં હાઈકોર્ટ દ્વારા સંદર્ભ લેવાયેલો હજુ એક અન્ય ફતવો છે જે હદીસમાં ફતવા રઝવિયા જુલ્ડ ૪ સફા ૧૧૯ છે, જે દેવબંદ મદરેસા દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત છે અને જે 'ફતવા દારુલઉલૂમ દેવબંદ (મેઝ ૪૦૩)' તરીકે ઓળખાય છે. સદર ફતવા મુજબ, જો આવી દફનવિધિ જમીનના માલિકની સંમતિ વિનાની હોય, તો જમીનનો માલિક તેને હટાવવા અને જમીનનો યોગ્ય હેતુ માટે ઉપયોગ કરવા હકદાર છે. તદુપરાંત, ઉપરોક્ત

દફનવિધિ અને તે જગ્યાનો દફનભૂમિ તરીકે ઉપયોગ કરવો તે નઝુલ ખસરાની ચોક્કસ શરતની વિરુદ્ધ પણ છે જેના દ્વારા સરકારે સામાવાળા નં. ૭ ની તરફેણમાં જમીન પટ્ટે આપી હતી.

૧૮. આ સંબંધમાં, આપણે ગુલામ અબ્બાસ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. અને અન્ય, જે (૧૯૮૪) ૧ એસ.સી.સી. ૮૧ માં અહેવાલ થયેલ છે, તે આ કોર્ટના નિર્ણયનો સંદર્ભ પણ લઈ શકીએ છીએ. સદર નિર્ણયમાં, આ કોર્ટે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદો ૨૫ અને ૨૬ ના કાર્યક્ષેત્ર અને વ્યાપ પર તથા ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ આ કોર્ટની હકુમત પર પણ વિચાર કર્યો છે. સદર નિર્ણયમાં, વિચારણા માટે ઊભો થયેલો પ્રશ્ન એ હતો કે શું બે ધાર્મિક સમુદાયો વચ્ચેના ઝઘડાની બારમાસી સમસ્યાનો કોઈ કાયમી ઉકેલ શોધવાના હેતુ માટે બે કબરોને અન્ય કોઈ જગ્યાએ ખસેડી શકાય છે. સદર મુદ્દા સાથે કામ કરતી વખતે, આ કોર્ટે ધાર્મિક વડાઓ, એટલે કે દિલ્હી, બનારસ અને પટનાના હેડ મુસ્તીઓ અને શાહી ઇમામો દ્વારા જારી કરાયેલા વિવિધ ફતવાઓ પર વિચાર કર્યો જે શરિયત કાયદા હેઠળ કબરો ખસેડવા માટેની કાયદાની સ્થિતિ જણાવે છે. તે તમામ ફતવાઓ વાંચ્યા પછી, આ કોર્ટે જોયું કે આ તમામ ફતવાઓમાં સમાન વિષયવસ્તુ એ છે કે શરિયત કાયદા હેઠળ કબરોનો આદર કરવો એ દરેક મુસ્લિમની ધાર્મિક ફરજ છે, જૂની કબરો જેમાં તેઓ દફનાવવામાં આવ્યા છે તેને ખોદીને શબોનું સ્થળાંતર કરવું અનુમતિપાત્ર નથી અને તેમ કરવું

એ તેમના ધાર્મિક અધિકારોમાં હસ્તક્ષેપ સમાન ગણાશે. એવું વધુમાં જોવા મળ્યું હતું કે આવી દરેક વ્યક્તિ અને દરેક ધર્મના ધાર્મિક અધિકારો, જો કે, "જાહેર વ્યવસ્થા" ને આધીન છે, જેની જાળવણી સમાજના વ્યાપક હિતમાં સર્વોપરી છે. એવું પણ ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે જો જાહેર વ્યવસ્થાની અમુક પરિસ્થિતિઓ અને કટોકટીમાં કબરો ખસેડવી જરૂરી બને, તો તે ચોક્કસપણે જરૂરી પરિસ્થિતિ પૂરી પાડશે, ખાસ કરીને કારણ કે અનુચ્છેદો રૂપ અને રકૂ હેઠળના મૂળભૂત અધિકારો સ્પષ્ટપણે જાહેર વ્યવસ્થાને આધીન રાખવામાં આવ્યા છે.

૧૯. જો કે, અન્ય નિર્ણય જે સુસંગત હોઈ શકે છે તે તે છે જે સમાન વિષયવસ્તુમાંથી ઉદ્ભવે છે અને ત્યારબાદ આ કોર્ટમાં દાખલ કરાયેલી અન્ય રિટ અરજી અબ્દુલ જલીલ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. અને અન્ય, જે (૧૯૮૪) ૨ એસ.સી.સી. ૧૩૮ માં અહેવાલ થયેલ છે, માં સુનાવણી કરવામાં આવી હતી, જેમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે જાહેર વ્યવસ્થા જાળવવા માટે સમાજના વ્યાપક હિતમાં અન્યની જમીન પર અનધિકૃત અને ગેરકાયદેસર રીતે બનેલી મુસ્લિમ કબરોનું સ્થળાંતર કરી શકાય છે. એવું પણ ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે કબરોનું સ્થળાંતર કરવાની આવી કાર્યવાહી ઈસ્લામ વિરુદ્ધ નહીં હોય અને તે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદો રૂપ અને રકૂ નું ઉલ્લંઘન કરનારી પણ નહીં હોય.

૨૦. જે પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ હતી અને જેના હેઠળ શાળાના પરિસરમાં ઉપરોક્ત દફનવિધિ કરવામાં આવી હતી, તેનાથી જાહેર વ્યવસ્થાની અશાંતિ ઊભી થઈ હતી અને જાહેર વ્યવસ્થા જાળવવા માટે, ગેરકાયદેસર જગ્યાએથી કાયદા દ્વારા આવી દફનવિધિ માટે અધિકૃત જગ્યા પર મુસ્લિમ કબરનું સ્થળાંતર કરી શકાય છે. તદુપરાંત, મિલકતના માલિક અને પટ્ટાધારકની પરવાનગી અથવા સંમતિ વિના અનધિકૃત જગ્યાએ શબને દફનાવવું એ અન્ય કોઈની મિલકત હડપ કરવા સમાન છે.

૨૧. સંતની દફનવિધિની અનધિકૃત કાર્યવાહીમાં વૈધાનિક ઉદ્ધંધન હોવાથી, અમારા સુવિચારિત અભિપ્રાય મુજબ, ભારતના સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૨૨૬ જ એકમાત્ર ઉપલાબ્ધ ઉપાયાત્મક પગલું હતું, જે ફરિયાદોના તાત્કાલિક નિવારણ માટે લઈ શકાતું હતું. હાલના કેસમાં સિટી ઓફ નાગપુર કોર્પોરેશન એક્ટની કલમ ૨૬૯ નું વૈધાનિક ઉદ્ધંધન હતું અને હાઈકોર્ટે ઠેરવ્યા મુજબ, ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૩૩ નું પણ ઉદ્ધંધન હતું. કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીથી કાયદો અને વ્યવસ્થા તથા જાહેર વ્યવસ્થાની અશાંતિ ઊભી થઈ અને તે પરિસ્થિતિમાં શાંતિ અને કોમી સૌહાર્દ પુનઃસ્થાપિત કરવા અને વણસેલી પરિસ્થિતિને નિયંત્રિત કરવા માટે, રિટ અરજી દાખલ કરવાનો લેવાયેલો આશરો અયોગ્ય કહી શકાય નહીં.

૨૨. તે બાબતને ધ્યાનમાં લેતા, અમને હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમોમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનું કોઈ કારણ જણાતું નથી અને આ અપીલો ફગાવીએ છીએ. અમે એવો નિર્દેશ પણ આપીએ છીએ કે સંતના શબને તેના હાલના દફનના સ્થળેથી બહાર કાઢવામાં આવે અને અન્ય યોગ્ય સ્થળે ખસેડવામાં આવે અને કાયદા અનુસાર તમામ ગૌરવ અને આદર સાથે દફનાવવામાં આવે અને તેમને શાંતિપૂર્વક પોઢાડવામાં આવે જેથી તેમના ભક્તો જ્યારે પણ ઈચ્છે ત્યારે કાયદા અનુસાર તેમની અરજ અને આદર અર્પણ કરી શકે.

૨૩. ઉપરોક્ત અવલોકનો સાથે, આ અપીલો ફગાવવામાં આવે છે પરંતુ પક્ષકારોને પોતાનો ખર્ચ જાતે ભોગવવા માટે છોડવામાં આવે છે.

આર.પી.

અપીલો ફગાવવામાં આવી.

This is an AI-assisted translation.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.